

Goda råd om pengar

Innehåll

Så får du pengarna att räcka till	3
Planera din ekonomi	4
Månadens inkomster och utgifter	5
Att betala räkningar	6
Lån och kredit	12
Reklam och erbjudanden	13
Så sparar du pengar	14
Om du inte kan betala	16
Du kan få hjälp med ekonomin	17
En försäkring ger dig trygghet	18
Många länder använder euro	19

LÄTTLÅST

Den här broschyren är ett samarbete mellan Konsumentverket, LL-Center och Selkokeskus.
Arbetsgrupp: Hannu Virtanen, Leealaura Leskelä, Riitta Jalkanen, Sanna Helesuo
Redaktör: Leealaura Leskelä
Svensk text: Solveig Arle
Layout: Hannu Virtanen
Illustrationer: Eppu Ruoranen
Foto: Patrik Lindström
Tryck: KS Paino Oy 2010

Så får du pengarna att räcka till

Skulle du vilja vara rik?
Få människor har så mycket pengar
att de kan köpa allt de vill ha.
Många människor
har svårt att få pengarna att räcka till.

Du får pengarna att räcka längre
om du bara köper det
du verkligen behöver.
Om du planerar din ekonomi
kommer räkningarna inte
som en överraskning.

I den här broschyren berättar vi
hur du kan planera din ekonomi.
Med en bra planering
får du pengarna att räcka till.

Planera din ekonomi

Vad brukar du använda dina pengar till?
När du vet vilka utgifter du har
kan du fundera hur du egentligen vill
använda dina pengar.

En del av dina utgifter
är så kallade *fasta utgifter*,
det betyder att de är *regelbundna*.
Till exempel hyran är en fast utgift.

Du kan sällan undvika att betala dina
fasta utgifter. Men du kan planera
din ekonomi så att du har pengar till dem,
eftersom de är regelbundna.

Andra utgifter
är så kallade *rörliga utgifter*.
Du har större möjlighet att påverka dem.
Exempel på rörliga utgifter är utgifter
för mat, kläder och fritidsintressen. Du
bestämmer själv hur dyr jacka du köper.
Om du vill köpa någonting dyrt
kan du spara pengar över en längre tid.

Beräkna dina inkomster och dina utgifter

På nästa sida finns en tabell
som du kan använda för att beräkna
dina inkomster och utgifter.

Du fyller i tabellen så här:

1. Räkna först ihop dina inkomster.
Skriv in alla dina inkomster under en
månad i tabellen. Inkomster kan vara
till exempel lön, pension, barnbidrag,
bostadsstöd eller studiestöd. Till sist
räknar du ihop alla dina inkomster.

2. Beräkna dina utgifter.
Skriv först in alla dina fasta utgifter

**Ett exempel på en rörlig utgift
är den summa pengar
som du väljer att köpa nya kläder för.**

under månaden, som till exempel hyran.
Vissa saker betalar du mer sällan
än en gång i månaden. Till exempel
skickar många elbolag en räkning
var tredje månad. Då måste du räkna ut
hur mycket elen kostar per månad.
Till sist räknar du ihop alla dina utgifter.

Sedan skriver du in dina rörliga utgifter
i tabellen. Ett bra sätt att beräkna dina
rörliga utgifter är att du under en månad
sparar alla räkningar och kvitton.

Gör en budget

Efter att du har följt med dina inkomster
och utgifter under en månad kan du göra
en budget, alltså en plan för hur du ska
använda dina pengar. Dina inkomster ska
räcka till dina utgifter. Om dina utgifter
är större än dina inkomster
måste du planera hur du kan spara.

Månadens inkomster och utgifter

INKOMSTER

HELA
MÅNADEN

Lön eller pension	
Bidrag, eller stöd	
Andra inkomster	
SAMMANLAGT	

UTGIFTER

VECKA 1

VECKA 2

VECKA 3

VECKA 4

HELA
MÅNADEN

Boende (till exempel hyra, kostnader för vatten och el)					
Resor (till exempel bussbiljetter)					
Försäkringpremier (till exempel hemförsäkring)					
Telefon					
Mat					
Sjukvård (till exempel mediciner eller läkarbesök)					
Kläder					
Teveavgift					
Fritidsintressen (till exempel idrott)					
Kultur och underhållning (till exempel böcker, bio, bredband, tidningar)					
Hygien och kosmetik					
Dyra saker (till exempel möbler och hushållsmaskiner)					
Övriga tillfälliga utgifter (till exempel presenter, små saker till hemmet)					
SAMMANLAGT					

Att betala räkningar

Finland har gått med i det gemensamma eurobetalningsområdet SEPA.

Det betyder att man betalar räkningar på samma sätt i alla europeiska länder.

Alla finländska kontonummer ändras också till internationella IBAN-kontonummer.

De nya IBAN-kontonumren är längre än de gamla kontonumren. De börjar med en nationalitetsbeteckning, finländska kontonummer börjar med FI.

Du kan fråga din bank vad ditt nya IBAN-kontonummer är.

Numret ser du också i nätbanken.

Finland har samtidigt skrivit in i lagen att personer som har ett betalkort

måste hålla reda på sitt kort.

Man får till exempel inte ha betalkortet i samma plånbok eller väska där man har PIN-koden till kortet.

Du betalar vanligen dina räkningar via nätbanken eller i en betalautomat.

Du kan också gå till banken

och betala räkningarna där,

men det kan bli dyrt. Nästan alla banker tar en serviceavgift för det.

Det är billigare att använda nätbanken eller en betalautomat.

Om du är van att betala dina räkningar på banken tycker du kanske att det är svårt att börja betala dem på ett nytt sätt.

Men du lär dig säkert snabbt!

Betala dina räkningar i tid

Om du inte betalat en räkning i tid måste du betala förseningsränta, alltså en extra avgift.

Det blir dyrt att glömma sina räkningar. Välj en plats i ditt hem där du samlar alla räkningar och alla kontoutdrag som banken skickar till dig.

Då är det lätt för dig att hitta dem och du glömmmer inte bort räkningarna.

Du betalar lätt med betalkort till exempel när du går på kafé. Men du måste hålla noga reda på ditt betalkort.

Många finländare använder en nätbank då de betalar sina räkningar.

Nätbanken

Bankerna erbjuder dig många tjänster i nätbankerna. Du kan till exempel betala dina räkningar där, och hålla koll på hur mycket pengar du har på ditt konto. Det billigaste sättet att betala en räkning är oftast att använda nätbanken.

För att kunna använda nätbanken måste du ha tillgång till internet. Du måste också ha ett *nätbanksavtal* med din bank. Av banken får du också anvisningar om hur du använder nätbanken. Banken ger dig också de koder och lösenord som du använder i nätbanken.

Du betalar din bank för att få använda nätbanken, men det är ganska billigt. I nätbanken kan du vanligen använda så kallade *e-fakturor*, alltså elektroniska räkningar. Då får du ingen räkning på posten, utan räkningen går direkt till nätbanken. Du ingår ett avtal med din bank om du vill använda e-fakturor. Du kan komma överens med banken om att de skickar ett meddelande till dig när det har kommit en e-faktura till din nätbank.

Din egen bank kan berätta mera om nätbanken och dina räkningar.

Andra sätt att betala en räkning

Betalautomaten

Du kan betala räkningar i de *betalautomater* som finns på bankkontoren och i vissa affärer. I betalautomaterna är det lättast att betala räkningar som har en *streckkod* i nedre kanten. Streckkoden innehåller alla uppgifter om räkningen, så du behöver inte skriva in dem själv. Om räkningen inte har någon streckkod ska du skriva in alla uppgifter. Det kostar lite att använda en betalautomat. Om du använder en betalautomat på ett bankkontor kan du be någon som jobbar på banken att förklara för dig hur du ska använda betalautomaten.

Direktdebitering

Du kan ingå ett avtal med din bank om direktdebitering av återkommande räkningar, som till exempel hyran. Det betyder att du ger banken tillstånd att betala räkningen på förfallodagen med pengar från ditt konto. Du måste bara se till att det finns tillräckligt mycket pengar på ditt konto.

SEPA-direktdebiteringen är en del av det gemensamma eurobetalningsområdet SEPA. SEPA-direktdebiteringen är annorlunda än en vanlig finländsk direktdebitering, eftersom den innebär att du ger en fullmakt till den som skickar en räkning till dig i stället för till banken. Finländsk direktdebitering och SEPA-direktdebitering kommer att fungera parallellt åtminstone till slutet av år 2013.

Betaltjänst

Man kan ingå ett avtal om betaltjänst med vissa banker. Då för eller skickar du

räkningarna till banken och banken sköter betalningen från ditt konto. Bankerna tar betalt för betaltjänst.

Betala på bankkontoret

Det dyraste sättet att betala räkningar är att gå till bankkontoret och betala dem i kassan. Det kan kosta så mycket som sju euro per räkning, men priserna är olika i olika banker.

Att betala med betalkort

Många människor väljer att betala med kort när de handlar. Det finns många olika slags betalkort. Banken ställer olika krav för att man ska få ett visst kort, och korten kostar också olika mycket. Din bank hjälper dig att hitta ett kort som passar dig.

Chipkortet är de vanligaste betalkortet. Ett chipkort har ett mikrochip som innehåller information och gör kortet

säkert att använda. Chipkortet är internationella, man kan använda dem utomlands. De nya chipkortet är *debit-kort* eller *credit-kort*, eller ett kombinationskort med båda funktionerna.

Debit-kort

När du betalar med ett chipkort som är ett debit-kort använder du pengar som finns på ditt konto. Pengarna tas från ditt konto senast ett par dagar efter att du betalat med debit-kortet. Du måste se till att det finns tillräckligt med pengar på kontot. Annars kan du av misstag överskrida ditt saldo, alltså den mängd pengar som finns på ditt konto.

Du kan också välja att skaffa ett sådant betalkort att du inte kan överskrida ditt saldo. Till exempel

Visa Electron är ett sådant kort.

När du betalar med ett sådant kort kontrollerar kortavläsaren genast att det finns tillräckligt med pengar på ditt konto. Därför kan du inte överskrida saldoret av misstag.

Men ett *Visa Electron* kort går inte att använda i alla affärer.

Credit-kort

Credit-kort är antingen vanliga kreditkort eller så kallade betaltidskort.

Visa och *MasterCard* är exempel på kreditkort. När du betalar med ett kreditkort går pengarna inte genast från ditt konto. I stället får du senare en räkning som du ska betala.

När du handlar med ett kreditkort måste du betala ränta på krediten.

När du handlar med ett betaltidskort måste du inte betala någon ränta. Men du får inte heller lika lång tid

på dig att betala räkningen som du får med ett kreditkort.

Kombinationskort

De flesta kreditkortet är kombinationskort, då är de både debit-kort och credit-kort samtidigt. När du betalar med ett kombinationskort måste du välja vilken funktion av kortet du vill använda, alltså om du vill använda de pengar du har på kontot eller köpa på kredit. Om du använder debit-funktionen har du lättare att hålla ordning på dina utgifter.

Nationella bankkort

Det finns också nationella finländska bankkort. Men det kan hända att de inte finns så länge till.

Med ett nationellt bankkort kan du betala i butiker i Finland. Du kan också använda det i betalautomater och lyfta pengar från ditt konto med det. Men du kan inte använda kortet utomlands.

Affärernas betalkort

Många affärer har egna betalkort som samtidigt kan vara ett debit- och credit-kort. Det finns till exempel *Plussa-kort* och *S-Förmånskort*.

De här korten fungerar likadant som andra betalkort.

Man får dem på vissa villkor.

Du kan få mer information om korten av affärens kundtjänst.

Om du väljer credit-funktionen i bankautomaten eller kortläsaren får du senare en räkning hem.

Om du väljer debit-funktionen tas pengarna från ditt bankkonto, genast eller senast om ett par dagar.

Du kan lyfta kontanter i bankautomater.

Kontanter

Du kan lyfta kontanter från ditt bankkonto i en bankautomat, om du har ett bankkort eller ett kreditkort.

I vissa fall kostar det att lyfta pengar i bankautomaten. Det beror på vilken banks kort du har. Vanligen kan du lyfta pengar gratis i din egen banks automater och i Otto-automaterna, men du betalar då du använder en automat som hör till en annan bank.

Vissa banker tar också betalt då du använder en Otto-automat.

Ta hand om ditt kort!

Var försiktig då du använder ett betalkort. Visa inte din kod åt någon annan. Lär dig koden utantill. Enligt den nya lagen om betaltjänster får man inte förvara sin kod och sitt betalkort på samma ställe. De får inte vara i samma plånbok eller väska.

Om ditt kort förvinner ska du genast ringa till spärrtjänsten. Spärrtjänsten stänger av kortet så att ingen kan använda det.

Telefonnumret till spärrtjänsten i Finland: 020 333

Telefonnumret till spärrtjänsten utomlands: +358 203 33

Spara numret till spärrtjänsten i din mobiltelefon. Skriv också upp det på en lapp som du kan ha i plånboken.

Du ska genast ringa till spärrtjänsten om du blivit av med ditt kort.

**Det blir
allt vanligare
att betala
med chipkort.**

Så betalar du med ett chipkort

1. Tryck in kortet i kortläsaren och följ instruktionerna på skärmen.
2. Om du har ett kombinationskort ska du välja hur du betalar. Kortläsaren ger dig alternativen debet och kredit, och du väljer ett av dem.
3. Slå in din fyrsiffriga kod, alltså din PIN-kod. Håll ena handen framför kortläsaren så att ingen kan se din kod. Till slut trycker du på den gröna Enter- eller OK-knappen. Ta ut kortet när det står på skärmen att du kan göra det.

**Du trycker
själv
in ditt kort
i kortläsaren.**

**Du kan hålla ena handen framför
då du slår in koden.**

Lån och kredit

Du kanske behöver låna pengar någon gång, till exempel när du köper en bostad eller en bil. Innan du tar ett lån ska du räkna ut att du säkert kan betala tillbaka lånet och räntorna. Ett lån med hög ränta blir dyrt.

Banklån

När du planerar att ta ett banklån ska du gå till flera banker och be om en offert. Sedan kan du jämföra deras priser, alltså räntor och villkor för återbetalningen, och välja det billigaste alternativet.

Om du lånar en stor summa pengar måste du ha en säkerhet för lånet. Som säkerhet kan du ha till exempel en bostad. Ett annat slags säkerhet är att en annan person går i borgen för lånet. Staten kan också gå i borgen för ditt lån. Om du sedan inte klarar av att betala ditt lån måste du kanske sälja din bostad, eller så tvingas den som gått i borgen för dig att betala din skuld. Man ska alltid överväga saken noga innan man går i borgen för någons lån!

Du betalar tillbaka ett banklån i delbetalningar, alltså rater, en gång i månaden eller mer sällan. Du betalar också ränta på lånet. Räntan ingår i delbetalningen.

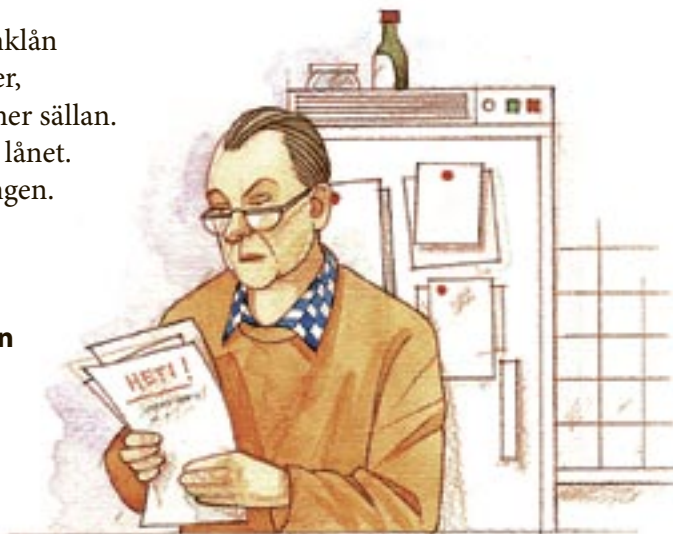
Om du tar ett för stort lån kan du hamna i en situation där dina inkomster inte längre räcker till för att betala tillbaka lånet.

Köp på avbetalning

En butik kan erbjuda dig kredit när du köper någonting dyrt. Det kallas konsumtionskredit eller att köpa på avbetalning. Det betyder att du inte betalar hela summan på en gång, utan den delas upp i mindre avbetalningar. Du ska ta reda på hurdan ränta du måste betala och om det finns några andra kostnader. Om räntan är hög blir det dyrt att köpa på avbetalning. Du kan också få konsumtionskredit av banken för olika inköp.

Snabblån

Många företag erbjuder snabblån. Det är lätt att få ett snabblån men räntan och de andra kostnaderna är ofta stora. Räntan kan vara mycket högre än då man tar ett banklån. Om du tar många snabblån kan du få problem när de ska betalas tillbaka. Tänk efter ordentligt innan du tar ett snabblån, så att du säkert klarar av att betala tillbaka lånet och räntorna.

**Du kan klistra en lapp
på din dörr där det står:
"Ingen reklam, tack!
Ei mainoksia, kiitos!"**

Reklam och erbjudanden

Du får reklam och erbjudanden från många håll – till exempel på posten och per telefon. Det här kallas direktmarknadsföring. Du måste läsa igenom ett erbjudande noga innan du köper något. Ett erbjudande om att köpa nånting dyrt till ett väldigt billigt pris kan vara en bluff.

Att köpa på postorder

När du köper på postorder skickas varan du köper hem till dig med posten. Oftast betalar du efter det du fått varan. Om du inte är nöjd med varan kan du lämna tillbaka den inom 14 dagar utan att betala och utan extra kostnader. Varan måste vara oanvänd när du skickar tillbaka den. Då behöver du inte betala räkningen. Om du har betalat för varan i förväg men vill lämna tillbaka den kan du få tillbaka pengarna.

Att köpa på internet

Man kan köpa många olika saker på internet. Det är oftast säkert att köpa någonting i en internetbutik. Vanligen betalar du först, och får sedan varan på posten.

Det finns ändå en risk för att du betalar för en vara, men aldrig får den. Du måste själv avgöra om en internetbutik verkar pålitlig. Se till att du vet vem du köper av och att du har personens eller företagets kontaktuppgifter. Lita inte på en internetbutik som bara ger dig en adress till en postbox.

Om du använder ditt kreditkort i en internetbutik finns det alltid en risk för att dina uppgifter hamnar i fel händer.

Du kan slippa direktreklam

Du kan hindra företagen från att skicka reklam till dig eller ringa till dig. Du kan klistra en lapp på ytterdörren där det står: "Ingen reklam, tack!". Om du vill slippa också sådan reklam som är skickad till dig, med ditt namn och din adress, ska du fylla i en lapp på postkontoret.

Du kan hindra försäljare från att ringa till dig. Det gör du genom att ringa numret 0600 13404 och följa den automatiska telefontjänstens instruktioner, som tyvärr bara är på finska.

Så sparar du pengar

Det bästa sättet att spara är att tänka efter vad du verkligen behöver och vill ha. Då slösar du inte dina pengar på onödiga saker. Kom ihåg att många små besparingar tillsammans blir en större summa!

Planera dina matinköp

Tänk efter vad du ska köpa innan du går till mataffären. Planera vad du ska äta och köp mat för flera dagar på en gång, så behöver du inte gå till butiken varje dag. Om din affär har ett erbjudande på en matvara som håller länge

kan du köpa en större mängd i lager. Exempel på mat som håller länge är ris och inlagda matvaror. Andra matvaror håller inte lika bra. Du måste vara försiktig så du inte köper så stora mängder att maten hinner bli dålig. Kolla sista användningsdagen på förpackningen.

Ta väl hand om dina kläder

Tänk efter vilka kläder du behöver och köp bara sådant du tycker om. Dina kläder håller längre om du tvättar dem enligt anvisningarna. Lär dig lappa kläder så behöver du inte köpa nytt så ofta.

Res billigt

Det är dyrt att ha egen bil. Använd kollektivtrafiken när du kan, eller cykla och promenera. Om du åker med buss eller tåg flera gånger i veckan lönar det sig att köpa seriebiljetter eller månadskort.

Håll koll på din telefonräkning

Din telefonräkning blir billigare om dina samtal är korta. Räkningen blir dyr om du ringer till servicenummer och deltar i telefonomröstningar. Det är billigt att skicka ett textmeddelande, men om du skickar många textmeddelanden varje dag kan räkningen bli överraskande stor. Vad du betalar för textmeddelanden beror på hurdant avtal du har för din mobiltelefon. Det kan vara svårt att beräkna sin telefonräkning. Om du vill ha bättre koll på räkningen kan du ingå ett avtal med

Skriv en inköpslista innan du går till butiken!

Du kan handla billigt på lopptorg och i second hand-affärer.

Du kan spara mycket pengar genom att laga mat hemma!

Åk kollektivt när du kan.

telefonbolaget, alltså teleoperatören, om en gräns för hur stora dina räkningar får bli. Då kan du inte ringa mer efter att du nått din gräns. Du kan börja ringa igen när du har betalat räkningen. Du kan ändå alltid ringa till nödnumret.

Du kan också ha ett *prepaid-abonnemang*. Då betalar du i förväg och så kan du ringa för den summa som du har betalat in. Du kan köpa ett prepaid-abonnemang i kiosken eller i telefonbolagets affär.

Spara på dina boendekostnader

Du kan själv påverka dina boendekostnader. Ju mindre du använder olika elektriska apparater, desto

Ring inte i onödan!

mindre blir din elräkning. Stäng av teven och släck lamporna när du inte behöver dem. En elbastu förbrukar väldigt mycket energi, om du har en elbastu ska du inte ha den igång i onödan.

Du kan spara vatten till exempel genom att undvika att stå länge i duschen och att bada ofta. Man betalar inte alltid för den mängd vatten man använder. Ibland betalar man en fast avgift oberoende av hur mycket vatten man använder.

Tänk på el- och vattenförbrukningen när du köper nya hushållsapparater. En maskin som använder lite vatten och el kan bli billigare i längden, också om den är dyrare att köpa.

Om du inte kan betala

En räkning eller skuld måste alltid betalas. Ju senare du betalar den, desto dyrare blir det för dig, eftersom det läggs mer och mer ränta till summan du ska betala. Om du har svårt att betala en räkning eller en skuld ska du genast kontakta den du är skyldig pengar. Du kan försöka komma överens om en ny tidtabell, så att du kan betala skulden i långsammare takt.

Indrivning

Om du inte har betalat en räkning senast på förfallodagen skickar den du är skyldig pengar ett påminnelsebrev till dig. Efter en eller två påminnelser kan ärendet föras vidare till en indrivningsbyrå. Också med indrivningsbyrån kan du förhandla om en ny tidtabell för betalningen. Utom själva räkningen måste du nu betala också indrivningskostnaderna och dröjsmålsräntan.

En obetald skuld kan leda till utmätning

Till sist kan den du är skyldig pengar föra saken vidare till tingsrätten. Tingsrätten kan döma att den du är skyldig

får sina pengar direkt från din lön.

Det här kallas utmätning.

Det betyder att din arbetsgivare betalar en del av din lön till den du är skyldig pengar. Din egendom kan också utmätas. Socialbidrag och socialunderstöd kan däremot inte utmätas.

Snabbt till utmätning

Vissa räkningar leder till utmätning snabbare än andra. Sådana är till exempel böter, dagisavgifter, hälsovårdsavgifter och trafikförsäkringar. De kan leda till utmätning utan domstolsbeslut.

Kredituppgifter

Om du inte sköter dina räkningar eller skulder kan du bli antecknad i ett register över kredituppgifter. Du kan oftast inte få ett banklån eller ett kreditkort om du är med i registret. Du kan dessutom ha svårt att skaffa ett telefonabonnemang eller en internetuppkoppling. När du söker ett nytt jobb eller vill hyra en lägenhet kan arbetsgivaren och hyresvärden kolla upp om du finns i registret. Du finns i registret i 2–4 år efter att du har haft ekonomiska problem.

Om du har problem med att sköta din ekonomi kan du boka tid hos en skuldrådgivare.

Du kan få hjälp med ekonomin

Du kan få hjälp och råd om du har ekonomiska problem. Be om hjälp i tid så problemen inte växer och blir för stora. Det lönar sig inte att ta ett nytt lån för att betala en skuld, då skuldsätter du dig bara mer och mer.

Ingå ett avtal med den du är skyldig

Om det är omöjligt för dig att betala en räkning eller skuld ska du först ta kontakt med den du är skyldig pengar. Ni kan till exempel komma överens om att du betalar din skuld i mindre delbetalningar. Ni kan också komma överens om att du i några månader inte alls behöver betala av på skulden. Men då måste du ändå betala ränta.

Ekonomi- och skuldrådgivning

Boka tid hos en ekonomi- och skuldrådgivare i din hemkommun. Det kostar ingenting. En skuldrådgivare kan hjälpa dig med

hur du ska sköta din ekonomi. Ni går tillsammans igenom dina räkningar och skulder. Du får råd och skuldrådgivaren kan också följa med dig och träffa den du är skyldig pengar. Också församlingar och några föreningar ger gratis ekonomi- och skuldrådgivning.

Utkomststöd

Om din lön, din pension eller dina andra inkomster inte räcker till ska du kontakta socialbyrån i din hemkommun. Du har rätt till utkomststöd om du inte klarar dig ekonomiskt. För att få det måste dina inkomster och utgifter beräknas, så att man kan avgöra hur mycket stöd du behöver. På socialbyrån kan du också fråga om möjligheter att få hjälp med att betala nödvändiga utgifter som kommit plötsligt.

Ekonomi- och skuldrådgivning

Konsumentverket: www.kuluttajavirasto.fi/sv-FI

- info om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning
- info om hur man sköter sin ekonomi
- info om indrivning

Garanti-Stiftelsen: www.takuu-saatio.fi/se

- info om borgen för överskuldsatta
- gratis telefonrådgivning, mån–fre kl. 10–14, tfn: 0800 98009

Myndigheternas tjänster på internet

- info om offentliga tjänster: www.suomi.fi/svenska
- justitieministeriets rättshjälpsinfo, tfn: 0100 86201
- rättsväsendets webbsidor, info om utmätning och annat: www.oikeus.fi och välj "På svenska"

**Det kan löna sig
att ha en försäkring
till exempel om man
rår ut för en olycka.**

En försäkring ger dig trygghet

Försäkringar finns till för att ersätta skador och olyckor.

Obligatoriska försäkringar

Du måste ha en trafikförsäkring om du har en bil, motorcykel eller moped.

Försäkringen täcker personskador och skador på andra människors fordon om du till exempel krockar.

Den obligatoriska trafikförsäkringen ersätter inte skador på ditt eget fordon.

Du kan ta en frivillig försäkring för skador på ditt eget fordon.

Frivilliga försäkringar

Liv- och olycksfallsförsäkringar ersätter *personskador*.

Personskador betyder att en person blir skadad eller dör, till exempel i en olycka.

Med en hemförsäkring kan du skydda din egendom.

När du reser kan du ta en reseförsäkring för både personer och bagage.

Det lönar sig sällan att ta enskilda

försäkringar för till exempel glasögon eller hushållsmaskiner.

Konsumentskyddet ersätter reparationen eller bytet av varan om den inte fungerar som den ska.

Läs igenom försäkringsvillkoren

Läs noga igenom försäkringsvillkoren när du tar en försäkring. Där står det vad du har rätt att få ersättning för och hur stor din självrisk är.

Självriskan är den del du måste betala själv, försäkringen ersätter nämligen aldrig hela värdet av det du har förlorat.

Priserna på försäkringar varierar.

Fundera på vilka försäkringar du behöver och be om flera erbjudanden från olika försäkringsbolag.

Jämför priser och villkor.

Du kan ofta spara lite pengar om du tar alla försäkringar hos samma försäkringsbolag.

Många länder använder euro

17 länder i EU använder euro.

Euroländerna är:

Belgien, Cypern, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Portugal, Slovakien, Slovenien, Spanien, Tyskland och Österrike.

Sverige använder inte euro.

Estland började använda euro i början av år 2011.

De största eurosedlarna är 100, 200 och 500 euro.

Eurobetalningsområdet SEPA

(se sidorna 6 och 8)

gäller alla EU-länder, inte bara euroländerna.

Du kan använda ditt finländska chipkort i alla EU-länder.

De 17 europeiska länderna som använder euro är gröna på kartan.

**I den här broschyren
kan du läsa om
hur man handskas med pengar
och hur det lönar sig
att planera sin ekonomi.**

Broschyren finns på internet på adressen
www.papunet.net/ll eller www.kuluttajavirasto.fi/sv-FI.

Broschyren kan beställas hos LL-Center
på e-postadressen: ll-center@fduv.fi.

Broschyren finns också på finska, engelska, franska och ryska.

